

TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI ÖRNEĞİ

(*The Possitive Effects of Tourism and The Case of The Traditional
Stone Art in Midyat District*)

Yrd. Doç. Dr. Veysi GÜNAL

*Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Şanlıurfa.
e-mail: veysigunal@yahoo.com*

ÖZET

Günümüzde önemli bir ekonomik araç olan turizmin olumsuz sonuçları gibi, olumlu etkileri de olabilmektedir. Bu olumlu etkilerden biri de geleneksel el sanatlarının gelişimine yaptığı katkıdır. Birçok örneği olmakla birlikte, Midyat'taki taşçılık el sanatının gelişiminde de turizmin önemli rolü olmuştur. Gerçekten de özellikle son on yılda Mardin ve çevresinde gelişen turizm hareketleri, yöresel mimari tarzın korunması ve gelişimi konusunda bir farkındalık ve bilinç oluşmasını sağlamıştır. Bu da, yörede var olan geleneksel evlerin restorasyonunu hızlandırmış, aynı zamanda yeni yapılan bazı konaklama tesisleri ve konutların inşasında da yöresel taşın kullanılmasını sağlamıştır. Bu durum da gerek sayı, gerekse üretim miktarları açısından taş atölyelerini geliştirmiştir. Nitekim 1999 yılında ilçede var olan 1 adet atölye sayısı, sürekli artış göstererek, 2009 yılında 12'ye yükselmiştir. Üretim miktarlarındaki artış ise daha fazla olmuştur. 1999 yılında 2.730 m² olan toplam taş üretimi, 2009 yılında 41.720 m² ye ulaşmıştır. Atölyelerde çalışan sayısı ise 25-30'dan 130 kişiye yükselmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Midyat, El sanatları, Taşçılık sanatı

ABSTRACT

Tourism, today is an important economic tool, may have be positive effects besides the negative consequences. One of these positive effects is contribution to the development of traditional handicrafts. Although there are many examples, tourism has played an important role in the development of stone art in Midyat. Indeed, developing tourism in and around Mardin in recent decades has created an awareness and consciousness on the preservation and development of local architectural style. Thus, the restoration of traditional houses in the region have increased. Also in the construction of some of the new accommodation facilities and residences has provided the use of local stone. This has developed stone workshop in terms of numbers and amount of production. Indeed, the number of workshops in Midyat, constantly increasing,

**TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ**

has reached from one to twelve between 1999 and 2009. The increase in amount of production has been more. While total stone production in 1999 was 2.730 m², in 2009 has reached to 41.720 m². Also, the number of workers in workshops increased from 25-30 to 130 person.

Key words: *Tourism, Midyat, Handcraft, The art of stone.*

1.GİRİŞ

Gerek hızlı gelişimi, gerekse etki ve sonuçları nedeniyle turizm günümüzde önemli bir olgu haline gelmiştir. Gerçekten de Dünya Turizm Örgütü verilerine göre, 2000 yılında 683 milyon olan toplam uluslararası turist sayısı, 2009’da 880 milyona ulaşmıştır. Söz konusu yıllar arasında ortalama yıllık artış hızı ise %2.9 gibi yüksek seviyelerde olmuştur. Bundan elde edilen gelirden de yüksek artışlar görülmüş ve söz konusu dönemler arasında gelir 478 milyar dolardan 852 milyar dolara ulaşmıştır (UNWTO, 2010:3). Uluslararası turizmin bu özelliği önemli etki ve sonuçlar ortaya koymaktadır. Bundan dolayı ülkelerin ve özellikle de gelişmekte olan ülkelerin bu sektörden daha fazla yararlanma istekleri artmıştır. Nitekim birçok gelişmekte olan ülke için turizm, iş olanaklarının oluşturulması ve dolayısıyla ekonomik gelişme için önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu bağlamda, ekonomik kalkınmasını uyararak, yabancı yatırımcı ile sermayeyi çekmek ve döviz fazlalığı oluşturmak için ülkeler turizmi kullanmayı denemektedir (Marzuki, 2009: 450).

Bu çalışmada öncelikle turizmin genel anlamda kavramsal olarak olumlu etkileri ortaya konmuştur. Daha sonra Midyat ilçesindeki geleneksel taşçılık sanatının gelişiminde, diğer etkenler (özellikle de hammadde) ile birlikte, turizmin rolü irdelenmiştir. Bunu ortaya koyarken, taşçılık sanatının geçmişteki ve günümüzdeki mevcut durumu karşılaştırılmıştır.

2.TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ

Turizmin etkileri iki yönlüdür. Gerçekten de turizmin alansal ve sayısal anlamda hızlı gelişiminin olumsuz etkileri olabilir. Nitekim, planlaması, gelişimi ve yönetiminin iyi olmadığı ülkelerde, turizmin sosyal, kültürel ve çevresel bir takım olumsuz sonuçlara neden olması ihtimali yüksektir (World Tourism Organisation, 1998:29-30; Marzuki,

2009:453). Öte yandan olumlu etkileri de olabilir. Nitekim, turizm eğer iyi planlanır ve gelişimi kontrollü olursa, yerel topluma temel ve oldukça önemli yararlar sağlayacağı da kesindir. Söz konusu yararları şöyle sıralamak mümkündür (World Tourism Organisation, 1998:28-29; Marzuki, 2009:453-454; Leslie, 2001:114):

-Turizmin önemli yararlarından biri turizm kaynaklı yeni meslek ve iş alanlarının ortaya çıkmasıdır. Turizm özellikle genç insanlar, kadınlar ve yerel etnik azınlık grupları için çeşitli iş olanakları sunar. Söz konusu olanaklar sadece hotel, restoran ve turizmin diğer yatırımlarından oluşmaz, aynı zamanda tarım, balıkçılık, el sanatları ve sanayi gibi sektörlerdeki iş olanaklarını da artırır. Ekonomik olarak gelişmemiş alanlarda, turizmin oluşturmuş olduğu bu iş olanakları genç nüfusun iş bulabilmek için başka yerlere olan göçlerini de azaltabilir.

-Turizm gelişimi, yerel turizm yatırımlarının oluşturulmasında uyarıcı bir etki yapabilir. Söz konusu yatırımlar sonucunda yerel sermaye yatırımı, çeşitli meslek, gelir ve kazançların oluşumu için önemli fırsatlar doğar. Ayrıca alanda/yörede daha önce var olmayan farklı girişimlerin ortaya çıkması ile ilgili çeşitli anlayış ve projelerin gelişmesini de sağlayabilir.

-Turizm gelişimi sonucunda oluşan yeni iş alanları ve yatırımlarının oluşturmuş olduğu gelir artışı yerel halkın yaşam standartlarının gelişimini sağlar. Eğer söz konusu yatırımlar yerel anlamda sahiplenilir ve iyi yönetilirse, bu yatırımların sağlayacağı kâr ve kazançlar da muhtemelen bölge içinde kalır.

-Turizm önemli ölçülerde yerel vergi geliri sağlayabilir. Bu vergiler de kamu yatırımları, çeşitli hizmetler ve okul, tıbbi klinikler, kütüphane, park ve rekreasyon olanakları ile ilgili altyapının gelişiminde kullanılabilir.

-Turizm sektöründe çalışan personel yeni hüneler kazanır ve bilgisayar kullanımı gibi yeni teknolojileri öğrenir. Bu özellik de yöredeki insan kaynaklarının gelişimi ve kalitesini artırır. Ayrıca bu hüneler ve teknoloji kullanımı da diğer ekonomik sektör ve aktivitelere de transfer edilebilir.

*TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ*

-Turizm; ulaşım, su, elektrik, çöp yönetimi ve telekomünikasyon gibi yeterli altyapının gelişimini ister. Bundan dolayı turizmin geliştiği yerlerde bu düzenlemelerin de gelişmesini zorunlu kılar. Altyapıdaki bu gelişim yerel halk için de önemlidir. Dolayısıyla turizm gelişimi, gelişmiş bu altyapının neden olacağı maliyeti karşılama gibi bir rolü olabilir. Böylece turizmin geliştiği alandaki toplumun yaşam kalitesi de artmış olur.

-Turizm; alandaki nüfusu artması nedeniyle, tarım, balıkçılık, el sanatları ve sanayi ürünleri için yeni pazarlar sağlayabilir. Dolayısıyla bu durum söz konusu sektörlerin gelişiminde uyarıcı etki yapar. Gelişen turizm olanakları ve yatırımlar yerel inşa sanayisinin gelişiminde destekleyici rolü olabilir.

-Turizm hem yerel halk, hem de turistlerin kullanabileceği yeni ve gelişmiş perakende ticareti (dükkan ve alışveriş alanları), rekreasyon ve kültürel olanaklarının (park, rekreasyon ve kültürel merkezleri, tiyatrolar) gelişmesini uyarır. Turizm genellikle, yerel halkın turizmin desteği olmadan maddi anlamda oluşturmaya gücü ve bütçesinin yetmediği kültürel olanak ve faaliyetlerin yapılmasına katkı sağlar.

-Herhangi bir alanın çevresel anlamda kalitesi turizmin bir sonucu ve etkisi ile sağlanabilir. Çünkü turizm ve turistler çekici, temiz, kirlenmemiş ve bozulmamış alanları tercih ederler. Arazi kullanımı ve ulaşım olanaklarının da geliştirilmesinde turizmin önemli etkisi olabilir. Çünkü turizm bazı alanların tekrar gelişiminde katalizör rolü oynar.

-Turizm, yerel doğal alanlar, arkeolojik ve tarihi sitler, el sanatları ve çeşitli geleneklerin korunması ve geliştirilmesinde önemi katkı ve destek sağlayabilir. Çünkü bu özellikler turistler için önemli çekiciliklerdir. Bu bağlamda, bina ve mekanların yeniden canlanmasında turizmin önemli etkisi olmuş olur.

-Turistlerin yerel çevre ve tarihi-kültürel mirastan hoşlandıkları/zevk aldıklarını gören yerel halkta önemli oranda çevresel duyarlılık ve kültürel kimlik duygusu oluşur. Turistlerin yörede olan kültürel mirastan zevk aldıklarını fark ettiklerinde, yerel halkta da genellikle kendi miraslarına olan gurur duygusu yenilenir. Bu bağlamda, turizm, kültürel mirasın yeniden canlanmasında katkı sağlayabilir. Dolayısıyla söz konusu mirasın, modern gelişimin zorlamasıyla, yok

olması/kaybolmasını turizm engelleyebilir. Öte yandan alan ile ilgili pozitif imaj oluşturma konusunda da turizmin önemli katkısı olmaktadır.

Buna göre turizmin olumlu etkilerini ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç ana gruba ayırmak mümkündür (Gunn, 1988: 3-4). Ekonomik yararlar da ikiye ayrılabilir. Birincisi istihdam olanakları yanında çeşitli vergi ve kazançlar oluşturma şeklindeki turizmin yörenin ekonomisine doğrudan ve birincil etkisidir. İkincisi ise söz konusu birincil faydaların kullanımı sonucu elde edilen dolaylı faydalardır (çeşitli yatırımlar, alt yapı vs). Yapılan araştırmalar turizmin, sosyal ve kişisel değerler açısından da etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Turizmin en önemli sosyal önemi belki de karşılıklı kültürel etkileşimdir. Başka bölge veya ülkeyi görmek, turistlerin söz konusu ülkenin değerlerini denemesi ile farklı politik, dini ve ekonomik sistem ile tanışmasını sağlar. Aynı zamanda destinasyonlar da, yöreye gelen turistlerin sahip olduğu yeni fikirler ve yaşam tarzları sayesinde kültürel anlamda zenginleşebilirler. Ayrıca turistler yöredeki yerel kültür ve geleneklere de daha fazla ilgi duyarlar. Bu da yerel halkın kendi yaşam tarzlarını daha fazla koruma anlayış ve farkındalığını güçlendirmektedir. Turizmin üçüncü ana ve önemli etkisi çevresel etkilerdir. Günümüzde koruma altına alınan alanlar ve ulusal parklar, bir anlamda dünyanın değişik ülkelerinden gelen turistlerin söz konusu alanların korunması konusundaki istek ve çabaları ile bunu gerçekleştirmek için finansal destek sağlamaları sayesinde ortaya çıkmışlardır. Başka bir ifade ile, dünyanın çeşitli bölgelerinde oluşturulan ulusal parklar, rekreasyon, turizm ve koruma olgularının en önemli sonuç ve örneklerinden birisidir. Öte yandan turizm talebinde artan istek, çeşitli flora ve fauna türlerinde, azalma yerine, daha çok artış ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ayrıca koruma altına alınmış alanlardaki yaban hayatının korunması için daha fazla yatırımların önemli etkenlerinden biri de turizm olmuştur. Aynı şekilde söz konusu fauna türlerinin çoğalması ve çeşitlenmesi için ilgili su kaynaklarının yeniden düzenlenmesinde turizmin de etkisi olmuştur. Son dönemlerde birçok kültürel değerlerin saptanması, tescillenmesi, restore edilmesi ve çeşitli amaçlarla değerlendirilmesi artan turizm hareketleri sayesinde olmuştur. Ayrıca gerek doğal, gerekse kültürel-tarihi birçok projenin uygulanmasında gerekli olan ekonomik destek ve motivasyonun ortaya çıkmasında turizm

*TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ*

önemli rol oynamıştır. Öyle ki, kültürel ve doğal çevreyi görmek ve deneyim yaşamada hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan günümüzdeki modern turist için, son yıllarda bu ihtiyacını karşılayacak bir çok destinasyon alanları ve çekicilikler oluşturulmuştur. Bu amaçla, yani turistin kullanımı için yüzlerce park, özel alan, rekreasyon alanı ve tarihi sit dizayn edilmiştir. Ayrıca turistler için özel çevresel düzenlemeler yapmak amacıyla, kâr amacı gütmeyen ve bir kısmı da koruma ile ilgili olmak üzere birçok STK kurulmuştur (Gunn, 1998:3-7,14).

Çevresel olumsuz etkilerine rağmen, turizm gelişimi oldukça önemli ve pozitif çevresel etkileri de olabilmektedir. Özellikle miras turizmi, kültürel değerlerin korunması ve sürdürülebilirliği ile ilgili düşüncelerin olumlu olmasını sağlamaktadır. Gerçekten de ne kadar insan bu kültürel değerlerin tüketilmesine ikna olursa, bu değerler o derece sürdürülebilir olma şansını yakalar. Turizm bunu sağlamakla birlikte, aynı zamanda söz konusu değerlerin gelişimi ve korunmasının zorunlu hale gelmesinde önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Ashworth, vd. 1994:262). Dolayısıyla turizm, çevre korunmasına ilişkin çabalarda çoğunlukla katalizör de olabilmektedir. Öyle ki, turizm yerel kalkınma için önemli araç olan mevcut kültürel miras kaynaklarının ortaya çıkarılması ve restore edilmesini sağlamakta, kent ya da yöreye ait eski özelliklere yeni değerler katmaktadır. Ayrıca kültürel miraslar, restore yoluyla yeniden yaşatılarak turizm ile günümüzde yeni işlevler kazandırılabilir. Bunun ile ilgili çabalara gerek Dünya, gerekse Türkiye’de birçok örneğine rastlanmaktadır (Uslu, vd., 2006:306-307).

Turizmin olumlu etkilerinin olduğu en önemli alanlardan biri de el sanatlarıdır. Gerçekten de turizm ve el sanatları olumlu sonuçlar doğurabilecek işbirliği potansiyeli taşımaktadır. El sanatları topluma çeşitli şekillerde katkı sağlar. Örneğin; işgücü niteliğinin artmasına yol açar, istihdama katkı sağlar, kırsal bölgelerden kentlere göçü yavaşlatır ve buldukları yerde turistik bir çekicilik unsuru olurlar (Örter, 2010:178). Aynı şekilde turizm el sanatlarının korunması ve gelişiminde önemli katkıları olur. Buna en iyi örneği Ankara Beypazarı şehrinde görmek mümkündür. Turizm ile birlikte; Beypazarı’nda yok olmaya yüz tutan bazı el sanatları da canlanmıştır. Örneğin 2000 yılında yaklaşık 8 gümüşçü bulunurken, 2005 yılında ise 60 gümüşçü ve 73 adet atölye yer almaktadır (Uslu, vd., 2006:308-309).

3. MIDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK EL SANATININ GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

3.1. Yakın Çevreden Sağlanan Hammadde

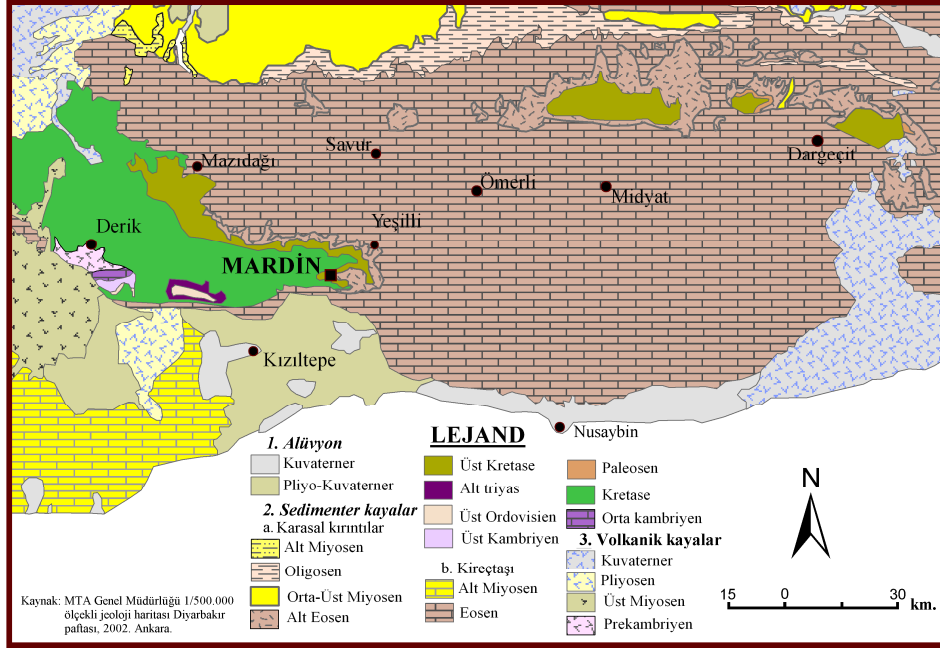
Midyat'taki taş işçiliği faaliyetlerinin geçmiş, mevcut ve gelecekteki durumu üzerinde en fazla rol oynayan faktörlerden biri yakın çevrede bulunan hammaddedir.

Üretim faaliyetlerinin en önemli özelliklerinden biri, bu alanda çok miktarda hammadde kullanılmasıdır. Bu nedenle, hammaddenin ekonomik olarak elde edilebileceği bir lokasyon bu faaliyetler için büyük önem taşımaktadır. Başka bir ifade ile, üretim faaliyetlerinin her hangi bir alanda yoğunlaşmasında hammaddenin türü ve miktarı önemlidir (Tümertekin, vd., 2005:431). Öte yandan hammadde, söz konusu faaliyetlerin “*siti*”, başka bir ifade ile yer seçimi üzerinde de belirleyici olmaktadır. Özellikle de söz konusu sanayi tesisi, taş ve toprağa dayalı sanayi kolunda (çanak, çömlek, çini porselen, cam ve cam ürünleri, çimento sanayi vs.) faaliyet gösteriyorsa hammaddenin önemi daha da artmaktadır. Çünkü burada belirtilen sanayi dalının önemli bir özelliği imalat aşamasında hammadde kaybının büyük olmasıdır. Tesisin hammadde kaynağından uzakta olması durumunda, değeri düşük olan ve ağırlık ile hacminden kaybeden hammaddenin taşınması maliyeti artırmaktadır. Bu da söz konusu tesisin hammaddenin yakınında kurulma zorunluluğunu doğurmaktadır (Tümertekin, vd., 2005:432).

Taş işçiliğinde önemli bir girdi oluşturan hammadde açısından değerlendirildiğinde, Midyat ve yakın çevresinin olumlu avantajlar taşıdığı görülmektedir. Gerçekten de Mardin yöresinde Eosen arazisi ve nümülitik kalkerler geniş yer kaplamaktadır. Merkez ilçenin kuzey ve doğu kısmı, Ömerli, Savur ve Midyat ilçelerinin tamamı, Nusaybin ovasının kuzey ve kuzeydoğusu, genel anlamıyla da Mardin platosunun hemen hemen tamamı Orta Eosen arazisinden oluşmaktadır (Şekil.1). Geniş yer kaplaması ile birlikte, kalkerli arazinin kalınlığı da önemlidir. “Midyat Kalkerleri” veya “Midyat Formasyonu” olarak bilinen bu arazinin kalınlığının 500-850 m. arasında olduğu kabul edilmektedir (Selçuk Biricik, 1974:121-124). Bu bolluk, yerel adı katori olan Midyat taşının yüzyıllardır çevrede yapı elamanı olarak kullanılmasını sağlamıştır. Hammadde bolluğu aynı zamanda, yapı malzemesi olarak

**TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ**

taşın kullanıldığı tescilli yapıların da sayısının fazla olmasına neden olmuştur.

Şekil. 1. Midyat ve çevresi jeoloji haritası

Kalker formasyonunun geniş alan kaplaması ve kalınlığı, genel bir ifade ile kalkerin bolluğu ile birlikte, yöreden kolay temin edilebilmesi de taşın bir yapı elemanı olarak önemini arttırmıştır. Nitekim fazla yükseltiye sahip olmayan ve Mardin platosunun orta kesiminde bulunan Midyat ve çevresinde kalker tabakalarının mostra vermesi taşın elde edilebilirliğini kolaylaştırmaktadır (Fotoğraf-1). Bu sayede taş, fazla bir çabayı gerektirmeden, kolay bir şekilde araziden alınabilmektedir. Öte yandan söz konusu taş, yapılarda sadece yapı elemanı ve kaba işçilik isteyen alanlarda kullanılmamaktadır. Kayaç türünün özellikleri, kalkerin inşa malzemesi dışında, süs eşyalarının üretiminde ve yapıların dış cephelerinin süslenmesinde de kullanılmasını sağlamaktadır. Nitekim taşın litolojik özellikleri, fiziksel özellikleri (ısı iletimi, özgül ısı kapasiteleri, yoğunluk, su emme ve kuruma özellikleri) ile ilgili yapılan çalışmalarda (Adin, 2007:13-17; Önenç, v.d., 2006:sayfa numaralı; Kaya, 2008) taşın sahip olduğu özellikler bu açıdan önem

oluşturmaktadır. Bu tür taşlar tebeşirimsi özellik sunmakta ve ince tane yapıdadırlar. Aynı zamanda taş, suyunu verdikten sonra sertliği, basınç dayanımı, darbe dayanımı ve aşınma özellikleri artmaktadır. Suyunu veren taş çok hafiflemektedir. Öte yandan taş bol gözenekli olup doluluk oranı %85-90 arasındadır (Öneç, v.d., 2006). Bu özellikleri sayesinde taş çok rahat ve kolay bir şekilde kesilebilmekte, yontulabilmekte ve taşta istenilen şekil verilebilmektedir (Fotoğraf 2). Bu özellikleri sayesinde, katori adı verilen kireçtaşının, süsleme gibi farklı kullanım alanlarının bulunması da Midyat'taki taş atölyeciliği ve taş üretimini olumlu yönde etkilemektedir.

Öte yandan taş beyazımsı sarı renktedir. Ayrıca taşlardaki nem oranları yüksektir. Donma sonucu malzemede çatlama, yüzeyde tozlanma ve kabuk halinde dökülme veya dağılma söz konusu değildir (Adin, 2007:14-15). İşlendikten sonra hava ve güneş ile teması sonucunda taş sertleşmektedir. Bu özellikler de taşın yöre iklimine uygunluğunu ortaya koymaktadır. Gerek yörenin orman yönünden fakir olması sonucu ahşap malzemenin azlığı, gerekse kullanıldığı yapılarda yaz ve kış mevsiminde doğal klima ortamı oluşturmasından dolayı, kalker taşı yüzyıllardır önemli bir yapı elemanı olarak itibar görmektedir.

Fotoğraf-1. Midyat yöresindeki kalker taşı bol çıkarıldığında yumuşak olmasından dolayı kolay işlenmektedir

Fotoğraf-2. Taş ocaktan ilk olduğu gibi, temini de kolay olmaktadır

3.2. Yöreye Olan İlginin Artması Ve Turizm Talebi

Midyat'ta taş işçiliğinin gelişiminde en önemli faktörlerden birisi de, yöreye yönelik turist ilgisinin olmasıdır. Gerçekten de Mardin yöresi, özellikle 2006 yılından itibaren, kültür turizmi bağlamında ilgi odağı haline gelmeye başlamıştır. Hem yurt içi, hem de yurt dışı kaynaklı bu ilgi giderek de artmaktadır. Bu ilginin bir çok nedeni bulunmaktadır (Günel, 2006:58-186). Öncelikle yörede sanayi faaliyetleri pek gelişmemiştir. Bu yüzden şehrsel alanların diğer illerden veya ilin kırsal kesiminden almış olduğu göç sınırlı kalmıştır. Bunun sonucu olarak yörede, özelliğini kaybetmemiş, başka bir ifade ile birer Ortaçağ şehri olma özelliğini gösteren Mardin, Midyat ve Savur gibi şehirler ortaya çıkmıştır. Birer turizm şehri olma özelliğini kazanma yolunda önemli gelişmeler olduğu söz konusu bu şehirlerdeki tarihi yapıların ayakta kalmasının önemli nedenlerinden biri şehirlerin orijinalliklerini fazla kaybetmemeleridir. Diğer birçok faktör ile birlikte, bunu sağlayan da, yeni yerleşim alanlarının genellikle şehirlerin kentsel sit alanları dışında yoğunlaşmasıdır. Mardin'de yeni imar faaliyetlerinin Yenişehir kesiminde, Midyat'ta ise Eski Midyat ile Estel kesimi arasındaki alanda yoğunlaşması buna örnek olarak verilebilir. Öte yandan söz konusu şehirler ve özellikle de Mardin şehri, topografyanın sunduğu imkânlar sayesinde, coğrafi manzara açısından birer çekicilik oluşturmaktadırlar. Mardin şehrinin coğrafi manzarası turistlerin ilgisini çekmektedir. Ayrıca tarihi/kültürel çekicilikler açısından önemli potansiyele sahip olması ile birlikte, yöre, barındırdığı turizm değerleri açısından da çeşitlilik (farklı dini gruplar ve farklı kültürlere ait tarihi eserler gibi) göstermektedir. Bu da farklı kültürlere sahip ve farklı alanlardan turistlerin Mardin ve çevresini ziyaret etmesi ile sonuçlanmaktadır. Süryani Hıristiyanları açısından önemli ve kutsal bir alan olması da, Midyat ve çevresinin yoğun turizm faaliyetlerine sahne olmasına neden olan diğer bir faktördür. Bütün bunlarla birlikte, yörenin turistik çekiciliğini arttıran önemli bir özellik daha bulunmaktadır. O da, geçmişte önemli bir kültürel unsur olan bazı dini grupların (Süryaniler, Yezidiler, vs.) Mardin ve özellikle de Midyat şehirlerinde halen yaşamları ve kültürlerini sürdürmeleridir. Öte yandan özellikle Mardin ve Midyat şehirlerindeki geleneksel evler de, son yıllarda gerek yerli, gerekse yabancı turistler tarafından yörenin ziyaret edilmesini sağlayan önemli unsurlardandır.

Nitekim yukarıda belirtilen turizm potansiyelinin bir sonucu olarak, 2001-2009 yılları arası Mardin ilindeki turizm altyapısı ve konaklayanların sayısında önemli gelişmeler olduğu görülmektedir (Tablo 1). Örneğin, 2001’de ilde bulunan otel sayısı 19 iken, bazı dönemler düşüş göstermesi ile birlikte (söz konusu düşüşlerin Kültür ve Turizm Bakanlığının eksik veri toplamasından da kaynaklandığı söylenebilir), yatırım belgeli tesislerin de dâhil edilmesiyle, 2009 yılında 28’e yükselmiştir. Ancak konaklama tesisleri ile ilgili en önemli gelişme yatak sayısının artışında görülmektedir. 2001 yılında ildeki toplam yatak sayısı 1.335 iken, önemli oranda artış göstererek, 2009 yılında 2.870 olarak gerçekleşmiştir. Konaklama tesislerindeki arz bu şekilde gelişirken, yöredeki turizm potansiyeline yönelik talep de önemli oranlarda artmıştır. Gerçekten de 2001 yılında Mardin iline gelen yerli ve yabancı turistlerin toplam sayısının sadece 34.772 olduğu görülmektedir. Buna karşın 2009 yılında bu rakam 118.177’ye ulaşmıştır. Benzer artış oranları Mardin müzesi ziyaret oranlarında da görülmektedir (Tablo-1, Şekil.2). Söz konusu ilginin özellikle Mardin ve Midyat şehirlerine yönelik olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 1. Mardin ilinde konaklama tesisleri ve konaklayanların yıllar itibariyle gelişimi (2001-2009)

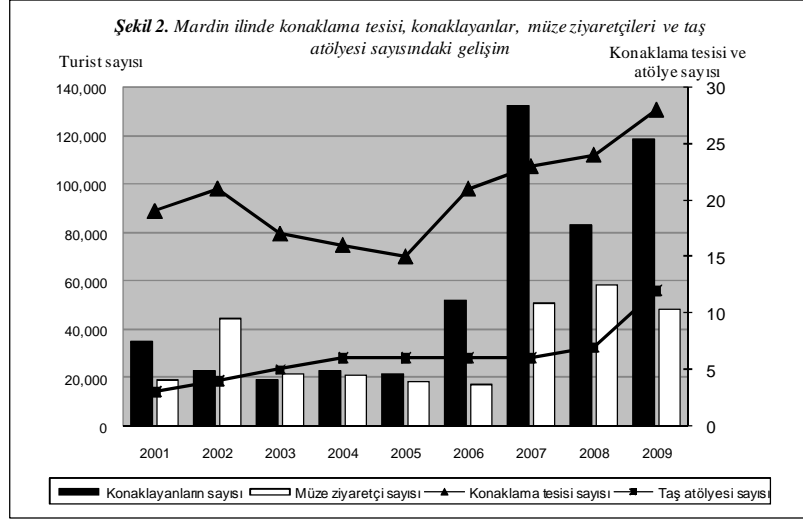
Yıllar	Konaklama tesisleri		Konaklayanların sayısı			Müze ziyaretçi sayısı	Taş atölyesi sayısı
	Toplam tesis sayısı	Toplam yatak sayısı	Yerli	Yabancı	Toplam		
2001	19	1.335	33.796	976	34.772	18.725	3
2002	21	1.536	20.700	1.830	22.530	44.443	4
2003	17	1.303	18.444	637	19.081	21.581	5
2004	16	1.252	21.682	892	22.574	20.736	6
2005	15	1.062	20.049	1.685	21.734	18.150	6
2006	21	1.889	47.936	4.032	51.968	17.310	6
2007	23	2.009	122.201	10.231	132.432	50.969	6
2008	24	2.167	75.231	7.958	83.189	58.548	7
2009	28	2.870	103.884	14.293	118.177	48.133	12

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Konaklama ve Tesis İstatistikleri (<http://yigm.kulturuzm.gov.tr/belge/1-63769/tesis-istatistikleri.html> erişim tarihi:15 şubat 2011)

Mardin Müzesi verileri.

Mardin Kültür ve Turizm Müdürlüğü verileri.

TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI ÖRNEĞİ

Öte yandan yörenin sahip olduğu yoğun turizm faaliyetlerinin gelecekte daha da artması beklenmektedir. Nitekim, bu ilgiyi arttırmak için yöreye dönük veya yöreyi de kapsayan çeşitli projeler geliştirilmektedir. Bu bağlamda, Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile kabul edilen Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı (2007-2013) projeleri büyük önem kazanmaktadır (26450 nolu Resmi Gazete). Projede Mardin şehrine öngörülen misyon ile söz konusu turizm hareketlerindeki yoğunluğun daha da artması beklenmektedir. Bu proje ve planlara göre Mardin, kentsel ölçekte markalaşması gereken kültür kentleri arasında yer almaktadır. Bu amaçla, kültür temalı marka kentlerde kültürel varlıklar tespit edilerek önceliklerine göre restore edilecek ve kültürel varlıklara uygun işlevler kazandırılacaktır. Bununla birlikte Mardin'in de içinde bulunduğu ve proje kapsamında ele alınan şehirlerin turistler için bir çekim noktası haline getirilmesi amaçlanmaktadır. Hedefler arasında ise tarihi, kültürel ve mimari özelliği olan yapıların ve ören yerlerinin restorasyonu ile birlikte, kültürel ve sanatsal gösterilerin sergileneceği tesisler ve mekanlar yapılması, tarihi çekim noktalarının çevresinde turistik yeme-içme tesislerinin yapılması bulunmaktadır. Ayrıca fuar ve kongre merkezleri yapılması hedeflenmektedir. Söz konusu eylem planında, Türkiye'de 7 adet tematik turizm gelişim koridor oluşturulması da benimsenmiştir. Bu koridorlardan biri, başlangıcı 2009 yılı olan ve 4 yıl

sürmesi hedeflenen inanç turizmi koridorudur. Bu güzergah Tarsus'tan başlayarak Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin yörelerini kapsamaktadır. Bu kapsamda tarihi yapılar restore edilerek pansiyonculuğun ve küçük otellerin desteklenmesi sağlanacak, bölgede ayrıca kültür ve ekoturizme yönelik yapılacak planlama ve uygulamalarla mevcut konaklama kapasitesi arttırılacaktır. Öte yandan geliştirilmesi öngörülen turizm gelişim bölgeleri arasında GAP Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi bağlamında konaklama kapasitesinin arttırılması öngörülmektedir. Bütün bunlar dışında Mardin 2023 vizyonunda, şehirde 50 adet butik otel yapılması planlanmaktadır. Dolayısıyla bu proje ve eylem planının Mardin yöresinde, özellikle de Mardin ve Midyat şehirlerinde, restorasyon ve yerel kültüre-yerel mimari tarza uygun konaklama tesislerinin inşaatının artması beklenmektedir. Nitekim son dönemlerde konaklama tesisi inşaatının artması buna bir delildir. Gerçekten de Mardin, Midyat ve Kızıltepe şehirlerinde, toplamı 878 odalı olmak üzere 10 adet tesis inşaatı devam etmektedir. Bunun sonucunda ilde var olan yatak kapasitesine 1517 yatak daha eklenmiş olacaktır.

Özellikle Mardin/Midyat geleneksel evler, kültürel yapı ve coğrafi manzara, genel bir ifade ile kültürel ve doğal mirasa yerli ve yabancı turistler tarafından duyulan ilgi ile birlikte, yukarıda ifade edilen, Türkiye turizminde Mardin yöresine atfedilen yeni misyon, yerel halk ve yönetimde turizmin önemi ve olumlu etkisi hakkında bir farkındalık oluşturmuştur. Bu da tarihi-turistik şehirlerde bulunan tarihi bina ve yapıların tekrar canlandırılmasını beraberinde getirmiştir. Başka bir ifade ile turist yoğunluğuna neden olan kültürel ve tarihi varlıkların korunması ve daha iyi değerlendirilmesine yönelik çabalar artmıştır. Tarihi/kültürel mirasın öneminin daha iyi anlaşılması, bunların korunması konusundaki isteklerin artması ve söz konusu turizm talebinin devamlılığı için çekiciliklerin korunmasının bir zorunluluk olarak görülmesi neticesinde, ilde ve özellikle de Mardin şehrinde koruma faaliyetleri yoğunlaşmıştır. Kamu, yerel yönetimler ve yerel-ulusal iş adamları tarafından buna yönelik birçok proje uygulamaya geçirilmiş ve böylece birçok kültürel varlığın restorasyonu gerçekleştirilmiştir.

Yörede gerçekleştirilen ilk proje, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, İTÜ ve İsviçre Hükümeti işbirliği ile başlatılan "Mardin Katılımcı Kentsel

*TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ*

Rehabilitasyon Projesi'dir. Amacı, Mardin'in tarihsel ve kültürel değerlerinin, özellikle de tarihi kent dokusunun korunması, yaşatılması, kentin geleceği ve kalkınması konusunda önemli bir değer olduğunun ön plana çıkarılması olan proje 2000 yılında başlatılmış ve 18 aylık süreyi kapsamıştır. Bu projede, bir pilot uygulama alanı olarak tarihi çarşı olan Sipahiler Çarşısı ve çeşitli yapılar restore edilmiştir. Bu proje dışında yörenin en önemli projesinin Mardin Tarihi Dönüşüm Projesi olduğu söylenebilir. Mardin Valiliği öncülüğünde 2009 yılı başında başlatılan projenin amacı, Mardin şehrinin sahip olduğu tarihi mirasın gün ışığına çıkarılıp korunması, kentin karakteristik özellikleri dışında sonradan inşa edilen eklenti yapıların tarihi dokudan ayıklanması, kültürel değerlerin korunmasına yönelik planlama, projelendirme, iyileştirme ve restorasyon faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi olarak özetlenebilir. Proje kapsamında günümüze kadar, tarihi dokuya uygun yedi adet trafo yapılmış, ayrıca 2.753 metreküp taş çeşitli restorasyon çalışmalarında kullanılmıştır. Tarihi valilik binası restore edilmiş ve çevre düzenlemesi gerçekleştirilmiştir. Bunlarla birlikte Halk Eğitim Merkezi, askeri kışla, belediye eski huzur evi ve yeni gençlik evinin restorasyonu, yine katori taşı kullanılarak Mardin müzesi arkeopark alanının çevre düzenlemesi, Kasımiye medresesinin restorasyonu yapılmıştır. Ayrıca Mardin kalesinin güney cephesi ile bu yöndeki kale kapısının restorasyonu bu proje kapsamında gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Bütün bunlarla birlikte, yukarıda izah edilen ve Mardin'in içinde olduğu Kentsel Ölçekte Markalaşma Stratejisinin 2023 yılı hedefleri arasında şehirlerin tarihi dokuları ve eski merkezlerinin yenilenmesi projelerinin hazırlanması öngörülmüştür. Bu bağlamda, beton binaların ve eklenti yapıların yıkılması amacıyla "Gecekondu Dönüşüm" kapsamında Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ), Mardin Valiliği ve Mardin Belediyesi tarafında imzalanan ve Mardin Evleri Projesi de olarak adlandırılan kentsel yenileme projesi çerçevesinde, kentsel sit alanında tarihi dokuya uymayan ve yıkılan konutların yerine yöresel mimarinin özelliklerini yansıtan 1140 adet konut ve yine aynı özellikte bir cami inşa edilecektir. Söz konusu konutların dış cephelerinin yörede önemli bir yapı malzemesi olarak kullanılan katori taşı ile kaplanması hedeflenmektedir.

Proje bağlamında ilde yapılan restorasyon faaliyetleri dışında, gerek Turizm ve Kültür Bakanlığı, Valilik, gerekse yerel yönetimler tarafından bir çok yapının restorasyonunun yapıldığı görülmektedir. Örneğin Mardin'deki müze, Ulucami, eski vergi dairesi, Latifiye camisi, Zinciriye medresesi, Sıttı Radviyye (Hatuniye) medresesi, Melik Mahmut camisi, Hamidiye camisi, Deyrulzafaran manastırı, Mor Efram manastırı vb. yapıların restorasyonu, kültürel mirası koruma çabalarının son yıllardaki bir sonucu olarak görülebilir. Benzer restorasyon yoğunluğunu Midyat şehrinde de görmek mümkündür. Cevatpaşa camii, Ulucami, Kaymakamlık konukevi ve halen restorasyonu devam eden Belediye konukevi restorasyonu bu çalışmalara örnek verilebilir.

Yukarıda sözü edilen restorasyon faaliyetleri ve ileriki bölümlerde daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacak diğer imar faaliyetleri katori taşı imalatında bulunan atölyelerin sayısı ve taş üretimini olumlu yönde arttırdığı görülmektedir. Gerçekten de 1999 yılında sadece bir adet olan Midyat'taki taş atölyesi sayısı, 2009 yılında 12'ye yükselmiştir (Tablo 1, Şekil 2). Aynı şekilde 1999 yılında 2.730 m² olan taş üretimi de, 2009 yılında 41.720 m² ye ulaşmıştır. Gerek atölye sayısı, gerekse üretim miktarları açısından değerlendirildiğinde, özellikle 2008-2009 yılları arasında önemli artışlar olduğu görülmektedir.

3.3. Tarihi/kültürel çekicilikler arzı ve özellikleri

Turizm talebi ile birlikte, turizm arzının yoğunluğu ve çekiciliklerin özellikleri de Midyat'taki taşımacılık faaliyetlerinin gelişimini etkilemektedir. Öncelikle belirtilmelidir ki, Midyat ve yakın çevresinde, başka bir ifade ile Mardin ilinde kültürel turizme konu olan tarihi/kültürel değerler oldukça fazladır. Gerçekten de 2009 yılı sonu itibariyle, Mardin ilindeki tescilli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, bölgenin diğer illerinin sahip olduğu değerler ile karşılaştırıldığında, yoğunluğun derecesi daha iyi anlaşılmaktadır. Bu dönemde Şanlıurfa ilinde 978, Gaziantep ilinde 965, Diyarbakır ilinde 809, Adıyaman ilinde 117 adet tarihi değer bulunurken, Mardin ilindeki sayı 967 olarak karşımıza çıkmaktadır (İldeki tescil sürecinin devam etmesi ile birlikte, var olan tescilli yapıların sayısı da artmış ve 26.10.2010 tarihi itibariyle tescilli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının sayısı 1145'e ulaşmıştır). Bu rakamlara bakıldığında, Mardin ilindeki turizm değerlerinin sayısal olarak önemli oranda olduğu görülmektedir. Öte yandan yerleşmelerin

*TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ*

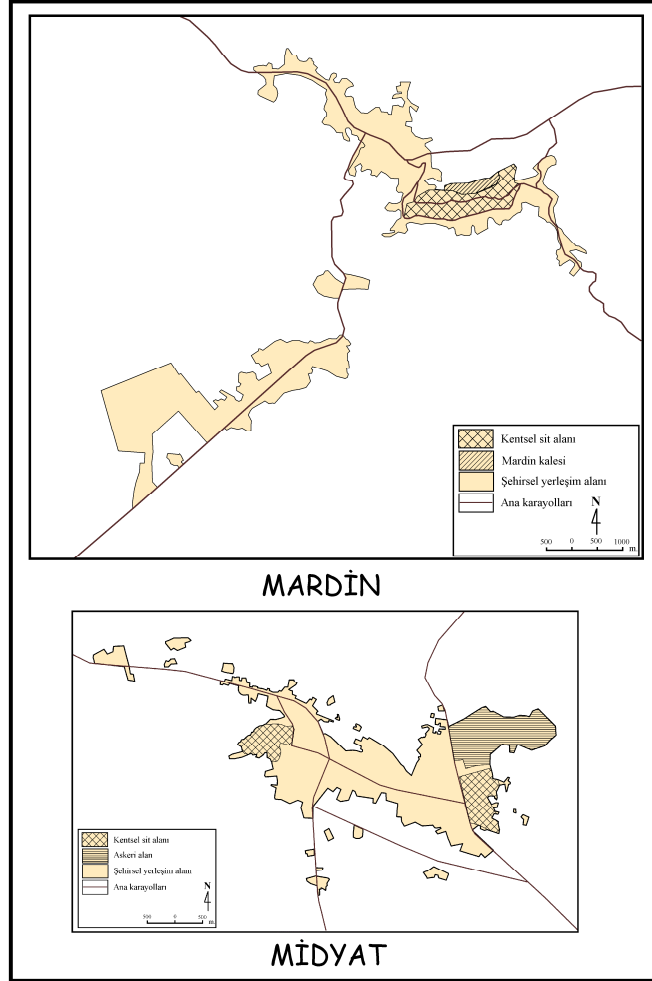
sahip olduğu nüfus miktarı ve konut sayıları, illerin tescilli yapılarına oranlandığında, Mardin ilinin potansiyeli daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, 2009 yılı nüfus verilerine göre, Mardin ilinin nüfusu 737.852 iken, turizmde ön plana çıkan diğer bölge illerinden Gaziantep 1.653.670, Şanlıurfa 1.613.737, Diyarbakır 1.515.011, Adıyaman ise 588.475 nüfusa sahiptir (TUIK, 2009a:35, TUIK, 2009b:35; TUIK, 2009c:35). Diğer iller de eklendiğinde bölgenin toplam nüfusu 7.462.893'e ulaşmaktadır. Buna göre, bölgenin toplam nüfusu içinde Mardin ilinin payı % 9.9'dur. Nüfus miktarları ile birlikte, illerin turizm değerlerinin yoğunluğunu anlamada önemli bir diğer kriter de sahip olunan konut/daire sayılarıdır. Bu anlamda bölge illeri arasında önemli farklılıklar görülmektedir (www.dpt.gov.tr-erişimtarihi: 15.01.2011). Nitekim 2000 yılı verilerine göre Şanlıurfa ili 158.645, Gaziantep ili 279.617, Diyarbakır ili 200.351 konut/daireye sahip iken, Mardin ili sadece 87.668 daireye sahiptir. Bu rakamlarla Mardin ili 946.373 olan bölge toplam daire sayısının sadece %9.3'üne sahiptir. Dolayısıyla gerek nüfus miktarı, gerekse toplam konut sayısı açısından Mardin ili, bölgedeki birçok ilden geridedir. Buna karşın, tek yapı özelliğindeki konutları kapsayan sivil mimarlık örnekleri bağlamında değerlendirildiğinde, ilin (703 konut) bölge toplamı (2.944 adet konut) içindeki payı %24.1'e ulaşmaktadır.

Ayrıca Mardin ilinde üç adet kentsel sit alanı (Mardin, Midyat, Savur) bulunmaktadır. Önemli tarihi ve kültürel potansiyele sahip olmalarından dolayı, 1979 yılında Mardin, 1986 yılında Savur, 2001 yılında ise Midyat şehirlerinin tarihi kesimleri Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kentsel sit alanı olarak ilan edilmiştir. Söz konusu bu kentsel sit alanları turizm değerleri açısından farklılık göstermektedirler. Bunlardan gerek sahip oldukları değerlerin yoğunluğu ve çeşitliliği, gerekse ana yol güzergahları üzerinde bulunmasından dolayı Mardin ve Midyat kentsel sit alanları ön plana çıkmaktadır. Mardin kentsel sit alanında toplam 491 adet tescilli yapı bulunmaktadır. Buna karşın Midyat'taki kentsel sit alanı iki ayrı alandan (Estel kesimi, Eski Midyat kesimi) oluşmakta ve çoğunluğu Eski Midyat kesiminde olmak üzere toplam 298 adet tescilli yapı yer almaktadır (Fotoğraflar-3, Şekil 3, Tablo 2).

VEYSİ GÜNAL

Fotoğraflar 3. Mardin ve Midyat kentsel sit alanlarındaki tescilli yapıların yoğunluğu koruma/restorasyon isteklerini arttırmaktadır.

Şekil 3. Mardin ilindeki Mardin ve Midyat kentsel sit alanları

*TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ*

Yörede kentsel sit alanlarının bulunması ve kapsadığı tescilli yapıların fazlalığı taşçılık faaliyetlerini olumlu etkilemektedir. Çünkü yürürlükteki uygulamalara göre kentsel sit alanları kapsamında bulunan yapıların korunması bir zorunluluktur. Nitekim 1973 tarihli 1710 sayılı Eski Eser Kanunu ile 1983 tarih ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve daha sonra 2863 sayılı kanunda önemli değişiklikler getiren 2004 tarihli ve 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve diğer tüm yasal düzenlemelerde, sit alanlarında imar planları yerine, koruma amaçlı imar planlarının yapılması ve sit alanlarının korunması öngörülmektedir. Bununla birlikte özellikle, 16/06/2005 tarih ve 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” korumaya ek olarak restorasyona da ağırlık vermiştir. Gerçekten de söz konusu kanunun birinci maddesinde kanunun amacı “yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması” olarak tespit edilmiştir (05/07/2005 tarih ve 25866 sayılı resmi gazete). Nitekim sözü edilen şehirlerin kentsel sit alanı olarak tescili ile birlikte, Koruma Amaçlı İmar Planları yapılmaya başlanmıştır. Bu planlara göre, geleneksel dokunun bozulması nedeniyle bazı yapıların strüktürel sorunları olduğu tespit edilmiştir. Örneğin Mardin kentsel sit alanı içinde yer alan tescilli yapılardan 273’ü bakım ve onarım gerektiren yapı, 49’u kapsamlı onarım gerektiren yapı olduğu imar planlarında belirtilmiştir (Tunçer, vd., 1993:157). Bununla birlikte şehirde birçok konutun öncelikli ele alınarak onarılıp sağlıklılaştırılması önerilmektedir (Alioğlu, 1993:263-280; Tunçer, vd., 1993:157).

Gerek yasal düzenlemelerin kentsel sit alanlarında restorasyon/korumayı zorunlu kılması, gerek yapılan koruma amaçlı imar planlarında önerilen imar faaliyetleri ve gerekse daha sonraki dönemlerde bu iki faktörün sonucu olarak Mardin ve Midyat şehirlerinde son yıllarda hızlanan restorasyonlar Midyat’taki taşçılık faaliyetlerini olumlu yönde

etkilemiştir. Aynı zamanda bu sit alanlarının varlığı ve sonrasında ortaya çıkan turizm ilgisi bu alanların çekiciliğini de arttırmış ve dolayısıyla özellikle özel sektör tarafından söz konusu alanlarda veya yakın çevrelerinde turizm altyapısına dönük çeşitli yatırımlar (yöresel mimariye uygun butik oteller, restoranlar, vs) gerçekleştirilmiştir. Öte yandan turizmin gelişimi için olumlu bir durum oluşturan, çekiciliklerin belli alanlarda yoğunlaşma göstermeleri de restorasyon ve koruma faaliyetlerindeki istekleri arttırdığı söylenebilir.

Öte yandan Mardin ilinde söz konusu tescilli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının yoğunluğu kadar, bu değerlerin tür bazında dağılım özellikleri de önemlidir. Bu bağlamda, özellikle sivil mimarlık örnekleri (konutlar), ticari, askeri, idari, dini ve kültürel yapılar gibi, inşa ve restorasyonunda taşa ihtiyaç duyan yapıların toplamının kültür ve tabiat değerleri içindeki payı oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Nitekim 2010 yılı verilerine göre 1145 adet olan toplam tescilli varlığın % 65.1'i (745 adet) konut, %12.2'si dini yapı (140 adet) %4.9'u ticari, askeri ve idari yapılardan (56 adet) ve %2.1'i kültürel yapıdan (24 adet) oluşmaktadır. Başka bir ifade ile, tescilli değerlerin %84.3'ü (965 adet) restorasyonunda taşa ihtiyaç duyulan mimari yapı özelliği göstermektedir (Tablo 2).

Mardin ilinde, özellikle dini yapılardaki çeşitlilik ve bu değerlerin farklı kültürel yapıya aidiyet durumu da restorasyon amaçlı kaynak temini açısından önemlidir. Gerçekten de ilde bulunan 140 adet dini yapının %44'ü Süryanilere ait kilise ve manastırlardan oluşmaktadır (Tablo 2). Süryanilerin kendi geçmişleri ve tarihi eserlerine sahip çıkma istekleri bu oranları önemli kılmaktadır. Nitekim bu anlamda bir çok restorasyon örneğine rastlanmaktadır. Örneğin Nusaybin'deki Mor Yakup kilisesi, Mardin'deki Deyrulzafaran manastırı, Mor Şmuni kilisesi, Kırklar kilisesi ve Meryem Ana kilisesi, Midyat'taki Deyrulumur manastırı ve Midyat'ın Gülgöze köyündeki Mor Hadbşabo kilisesi, Mercimekli köyündeki Mor Şemun kilisesi, Savur'un Dereiçi köyünde Mor Yuhannun kilisesi, Mardin Merkezi İlçeye bağlı Çiftlik köyündeki kilise, Göllü köyündeki kilise gibi birçok dini yapının restorasyonunda Süryanilerin önemli katkısı olmuştur. Bu katkı, ilde bulunan Süryani vakıfları ve metropolitliği, Süryani işadamları veya Avrupa'nın çeşitli ülkelerine göç etmiş Süryanilerin maddi destek sağlamaları şeklinde

**TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ**

Tablo 2. Mardin ilinde tescilli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları (26.10.2010 tarihi itibarıyla)

İLÇE		TAŞINMAZ KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI													TOPLAM
		Köy	Şehir	İdari	Dinsel yapı					Sit alanları	Kültürel yapı			Diğer	
					Camii	Medrese	Kilise	Manastır	Türbe		Çeşme	Hamam	Köprü		
Mardin Merkez	Şehir	381	10	15	26	7	14	3	8	2	12	4	-	9	491
	Köy	4	-	1	2	-	2	-	2	11	-	-	2	6	30
	TOPLAM	385	10	16	28	7	16	3	10	13	12	4	2	15	521
Midyat	Şehir	262	19	2	4	-	8	1	-	1	-	-	-	1	298
	Köy	4	-	-	3	-	10	3	4	12	-	-	-	29	65
	TOPLAM	266	19	2	7	-	18	4	4	13	-	-	-	30	363
Savur	Şehir	83	1	1	3	-	-	-	1	1	2	-	-	3	95
	Köy	-	-	-	-	-	4	1	-	-	-	-	1	4	10
	TOPLAM	83	1	1	3	-	4	1	1	1	2	-	1	7	105
Dargeçit	Şehir	1	5	-	1	-	4	-	-	1	-	-	-	-	12
	Köy	-	-	-	-	-	2	1	-	33	-	1	-	-	37
	TOPLAM	1	5	-	1	-	6	1	-	34	-	1	-	-	49
Kızıltepe	Şehir	-	-	-	1	-	1	-	2	1	-	-	1	-	6
	Köy	2	-	1	2	-	3	-	1	18	-	-	-	11	38
	TOPLAM	2	-	1	3	-	4	-	3	19	-	-	1	11	44
Derik	Şehir	3	-	1	1	-	1	-	-	1	-	-	-	1	8
	Köy	1	-	-	-	-	1	-	-	13	-	-	-	2	17
	TOPLAM	4	-	1	1	-	2	-	-	14	-	-	-	3	25
Nusaybin	Şehir	-	-	-	1	-	1	-	1	3	-	1	-	-	7
	Köy	-	-	-	-	-	1	-	-	11	-	-	-	-	12
	TOPLAM	-	-	-	1	-	2	-	1	14	-	1	-	-	19
Mazıdağı	Şehir	3	-	-	3	-	-	-	1	-	-	-	-	-	7
	Köy	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	1	4
	TOPLAM	3	-	-	3	-	-	-	3	1	-	-	-	1	11
Ömerli	Şehir	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	2
	Köy	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2
	TOPLAM	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	1	4
Yeşilli	Şehir	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	Köy	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	3
	TOPLAM	1	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	4
İL TOPLAMI		745	35	21	47	7	55	9	22	112	14	6	4	68	1145

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü;
Kültür ve Turizm Bakanlığı Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü verileri
Mardin Müzesi Müdürlüğü verileri.

olmuştur. Şırnak'ın İdil ilçesinde de bir çok kilise Süryaniler tarafından restore edilmiştir. Söz konusu bu dini yapıların büyük bir kısmı da 2005 yılından sonra restore edilmiştir. Benzer durumu konutlar için de söylemek mümkündür. Batı ülkeleri veya batıdaki şehirlere göç etmiş ve evlerini satmamış bazı Süryaniler evlerini restore etmektedirler. Bu bağlamda, söz konusu restorasyon faaliyetlerinin taş ihtiyacını karşılayan Midyat'taki taş atölyeleri için, ilde farklı kültürlere ait yapıların bulunması önemli bir avantaj olmuştur.

Taşçılık sanatının özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren gelişmesinin nedenlerinden biri de, ildeki tarihi ve kültürel değerlerin tescil tarihlerinin bu dönemde yoğunlaşmasıdır. Bu durum, Mardin Merkez İlçe dışındaki diğer ilçelerde ve özellikle de Midyat ve Savur ilçelerinde belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu bağlamda, imar, onarım ve restorasyonunda taş kullanılan konut-ticari-idari, dinsel ve kültürel yapılar gibi anıt yapılarda Midyat, Savur ve diğer ilçelerdeki tescillenme işlemleri 2000 yılından sonra hızlanmıştır. İldeki taş atölyelerinin büyük bir bölümünün bulunduğu Midyat'taki tescilli 287 adet konut-ticari-idari yapının tümü 2000 yılından sonra tescillenmiştir. Bu sayının 201'i de, şehrin bir bölümünün kentsel sit alanı olarak ilan edildiği 2001 yılında tescili yapılmıştır. 33 adet olan dini yapının ise 29'u 2000-2010 yılları arasında tescili gerçekleştirilmiştir. Savur ilçesinde ise farklı bir durum görülmektedir. 1986 yılında Savur'un kentsel sit alanı ilan edilmesi ile birlikte tescillenen konut-ticari-idari yapıların sayısı 18 iken, özellikle 2006 yılından itibaren yapılan çalışmalarla sit alanının genişletilmesi sonucu, bu sayıya 2007'de 26, 2008'de ise 41 yapı daha eklenmiştir. Diğer ilçelerde de yapıların büyük bir kısmı 2000 yılından sonra tescillenmişlerdir (Tablo 3).

3.4. Yerel Yönetimler Ve Halkın Çabaları

Bir taraftan var olan tarihi/kültürel çekiciliklerin restorasyonu ve bu yapılara turizm bağlamında işlevlik kazandırılması çabaları devam ederken, diğer taraftan da, yerel yönetimler ve valilik/kaymakamlıklarca yöresel mimari tarza uygun bazı imar faaliyetlerinde bulunmaları da Midyat'taki taş atölyeciliğini olumlu etkilemiştir. Yerel yönetimlerin bundaki amaçları, bir anlamda şehirlerin kentsel sit alanlarındaki tarihi/turistik havayı şehrin tümüne yaymak olduğu söylenebilir. Nitekim valilik ve belediyelerin bazı yapı ve şehir mobilyalarının inşasında katori

**TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ**

Tablo 3. Mardin ilinde kültürel-tarihi değerlerin tescillenme dönemlerine göre dağılımı

MARDİN MERKEZ İLÇE													
TESCİLLİ DEĞERLER	1979	1987	1990	1995	1996	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010	TOPL.
Konut-ticari-idari yapılar	300	-	2	-	1	3	2	42	11	12	11	27	411
Dinsel yapılar	53	-	-	-	-	1	-	-	6	1	3	-	64
Kültürel yapılar	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	5	18
Sit alanları	-	2	-	1	-	-	-	1	-	1	6	2	13
Diğer	2	-	-	-	-	-	-	-	4	-	7	2	15
TOPLAM	366	2	2	1	1	4	2	43	21	14	29	36	521
MİDYAT İLÇESİ													
TESCİLLİ DEĞERLER	1996	1998	2001	2002	2003	2005	2006	2007	2008	2009	2010	TOPL.	
Konut-ticari-idari yapılar	-	-	201	-	-	-	3	78	3	-	2	287	
Dinsel yapılar	3	1	19	-	1	1	3	1	-	4	-	33	
Kültürel yapılar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Sit alanları	1	-	1	-	-	-	-	-	-	10	1	13	
Diğer	26	-	-	1	-	1	-	1	-	1	-	30	
TOPLAM	30	1	221	1	1	2	6	80	3	15	3	363	
SAVUR İLÇESİ													
TESCİLLİ DEĞERLER	1979	1986	1994	1997	2007	2008	2010	TOPL.					
Konut-ticari-idari yapılar	-	18	-	-	26	41	-	85					
Dinsel yapılar	1	2	-	-	3	-	3	9					
Kültürel yapılar	-	-	-	-	1	1	-	3					
Sit alanları	-	1	-	-	-	-	-	1					
Diğer	-	-	1	1	2	2	1	7					
TOPLAM	1	21	1	2	32	44	4	105					
DİĞER İLÇELER													
TESCİLLİ DEĞERLER	1978	1990-1991	1996-1998	2000-2001	2002-2003	2005-2006	2007-2008	2009	2010	TOPL.			
Konut-ticari-idari yapılar	-	1	-	-	-	2	4	10	1	18			
Dinsel yapılar	-	7	4	1	1	3	4	11	3	34			
Kültürel yapılar	-	1	1	-	-	-	-	-	1	3			
Sit alanları	10	2	2	1	1	3	2	47	17	85			
Diğer	-	-	-	1	7	-	-	-	8	16			
TOPLAM	10	11	7	3	9	8	10	68	30	156			

taşını doğrudan veya kaplama taşı olarak kullandığı görülmektedir. Örneğin, Midyat şehrinde yapılan iki otogar, taziye evleri, belediye hizmet binası, otobüs durakları, Atatürk büstleri, meydanlara yapılan iki adet saat kulesi ve bir adet su fıskiyesi, çeşitli resmi kurumların ve köy okullarının giriş kapıları ve ihata duvarları gibi yapılar Mardin ve Midyat şehirlerine günümüzde turizm şehri olma özelliği kazandıran katori taş ile yapılmış veya dış cepheleri bu taş ile kaplanmışlardır (Fotoğraflar-3).

Fotoğraflar-3. Midyat'taki yerel yönetimler tarafından şehir mobilyalarının inşasında katori taşının kullanılması taş üretimini arttırmıştır.

Aynı şekilde Mardin şehrinin Yenişehir semtinde yapılan yeni camiler, kültür merkezi olarak inşa edilen daha sonra Artuklu Üniversitesine tahsis edilen Atatürk Kültür Merkezi, çeşitli okullar, saat kulesi, şehir içi minibüs durakları gibi yapılarda da, tarihi mirasa uyumluluğa dikkat etmek için, katori taşı ile kaplanmışlardır. Yukarıda sözü edilen yapılar ile birlikte, Nusaybin'deki Mitanni Kültür Merkezi ve diğer yerleşmelerdeki resmi kurumlar tarafından yapılan birçok yapının inşa malzemesi Midyat'taki taş atölyelerinden sağlanmıştır (Fotoğraflar-4). Şunu da belirtmek gerekir ki, 2009 yılına kadar yörede Midyat dışındaki diğer yerleşmelerde faal taş ocakları ve dolayısıyla taş atölyeleri bulunmamakta idi. Ancak bu yılda, Mardin şehri yakınlarında taş ocaklarının açılması ile birlikte, Mardin'de iki adet taş atölyesi daha kurulmuştur. Buna göre, 2010 yılına kadar yörede yapılan tüm restorasyon ve katori taşının kullanıldığı imar faaliyetlerindeki taş ihtiyacının Midyat'taki atölyelerden karşılandığını söylemek mümkündür.

TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI ÖRNEĞİ

Fotoğraf-4. Çeşitli amaçlarla kullanılmak üzere yapılan yeni yapılarda kamu kurumlarının taşı kullanma isteklerinin arttığı görülmektedir.

Kamu kurumları ile birlikte, özel sektör de, özellikle Mardin ve Midyat şehirlerindeki kentsel sit alanlarındaki bazı tescilli yapıları restore ettirerek bunlara yeni işlevler kazandırmaktadır. Mardin'deki Erdoba evleri, Murat Cercis Konağı, Artuklu Kervansarayı, Midyat'taki Kasr-ı Nehroz gibi yapıların özel sektörce restore edilmesi katori taşına ihtiyacı arttırmış ve dolayısıyla taş üretimini olumlu etkilemiştir. Bununla birlikte özel sektör sadece kentsel sit alanlarında var olan yapıları restore edip bunlara işlevlik kazandırmakla kalmamış, aynı zamanda bazı imar faaliyetlerinde inşa malzemesi olarak taşı tercih etmeye başlamıştır. Bu durumun da Midyat'taki taş atölyelerinin gelişimini önemli oranda etkilediğini söylemek mümkündür. Gerçekten de özellikle son dönemlerde yapılan konaklama tesisleri, çeşitli benzinlikler, banka şubeleri ve ticari yapılarda taşın kullanımının giderek arttığı görülmektedir (Fotoğraflar-5). Öte yandan özellikle kentsel sit alanlarında inşa edilen ve yöresel mimariye uyumlu olmayan çeşitli yapıların dış cephelerinin taş kaplanması durumunda yerel yönetimler tarafından gerekli maddi yardımın yapılması da belirtilmesi gereken başka bir konudur.

VEYSİ GÜNAL

Fotoğraflar-5. Son dönemlerde Midyat'ta taş atölyeciliğinin hızlı gelişmesinin diğer bir nedeni de özel sektörün bazı yapıların inşasında bu taşı kullanmaya başlamasıdır.

Kamu ve özel sektör ile birlikte, yerel halkın da, turizmin etkisi ve öneminin farkına varmasıyla, yapıları koruma ve yeni yapıları taş ile kaplama konusundaki değerlendirmelerinde zamanla olumluya doğru bir değişim olmuştur. Gerçekten de halkın gerek Mardin, gerekse Midyat şehirlerindeki kentsel sit alanı dışında yapmış oldukları bazı imar faaliyetlerinde, inşa ettikleri konutlarda yöresel mimari tarza dikkat ettikleri görülmektedir (Fotoğraflar-6). Öte yandan bu yaklaşım sadece şehir yerleşmeleri ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda kırsal kesimde de, katori taşı ile konut yapma veya konutları bu malzeme ile süsleme faaliyetleri artmıştır. Özellikle de yurt dışında gelen Süryani ailelerin eski evlerini restore ettirmeleri veya konak tarzı yeni evlerin inşasında taş malzemenin tercih edilmesi bu bağlamda önemlidir.

**TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ**

Fotoğraflar-6. Son dönemlerde gerek şehirlerde, gerekse kırsal kesimdeki konutlarda taşın yapı malzemesi olarak kullanımı artmıştır.

Gerek yerel yönetimlerin, gerekse özel kişi ve iş adamlarının yaptığı restorasyonlar ve inşa etmiş oldukları yeni yapılarda taşın kullanımı, genellikle Mardin ve Midyat şehirlerinin tekrar canlanması için önemli faaliyetler olmuştur. Başka bir ifade ile bu çabaların en önemli nedenlerinden birisi şehirlerin tekrar canlanması/yenilenmesi ve bunun sonucunda Mardin ve Midyat şehirlerine birer turizm şehri olma özelliği kazandırılması ve böylece turizm yatırımları ve turist sayısının arttırılması beklentisidir. Yöredeki bütün kesimlerde oluşan, “burayı kalkındıracak, istihdam olanaklarını arttıracak unsur ancak turizmdir” anlayışı ve farkındalığının oluşması, şehirlerdeki sosyal ve fiziki çevrenin korunması çabalarında yöresel mimariye uygunluğu zorunlu kılmaktadır.

Bu da çeşitli imar projelerini beraberinde getirmiş ve böylece taş atölyelerindeki katori taşı üretimi de artmıştır.

3.5. Diğer Yerleşmelerin Taş Talebi

Midyat'taki taş üretimini etkileyen ve arttıran diğer bir faktör de, başta komşu iller olmak üzere, diğer bölgelerden de katori taşına ilgi duyulmasıdır. Yörede olduğu gibi, bazı illerde bazı konutların taştan yapılması isteği ve mezarlık yapımında veya eski mezar taşlarının değiştirilmesi sürecinde mermer yerine taşın tercih edilmeye başlanması taş atölyelerindeki üretimi arttırabilmektedir. Nitekim Muş, Mersin, Batman, Şırnak, İzmir ve İstanbul'a birçok mezar taşı gönderilmiştir. Öte yandan Mardin'in diğer ilçelerinde olduğu gibi, komşu illerde de kültürel turizme konu olan yapı ölçeğinde tarihi-kültürel değerler bulunmaktadır. Bu durum bu illerde restorasyon için ihtiyaç duyulan taşın, taşçılık sanatının önemli bir merkezi konumunda olan Midyat'tan karşılanmasını gündeme getirmiştir. Ayrıca gerek Türkiye'nin değişik illerinde, gerekse yurt dışında Süryanilere ait kiliselerin inşa ve restorasyonunda Midyat taşına ayrı bir önem verildiği görülmektedir. Örneğin İskenderun'da bulunan kilisenin restorasyonunda Midyat'tan gönderilen taş kullanılmıştır. Ayrıca, yöreden yapılan göçler nedeniyle, İsveç ve Almanya gibi Süryanilerin yoğunluk kazandığı ülkelerde yeni inşa edilen bazı kiliselerin taşları Midyat'tan gönderilmiştir. Bütün bunlarla birlikte bazı Avrupa ülkelerine gönderilen ve taştan yapılmış olan şömine ve küçük süs eşyalarını da eklemek gerekir.

4.MİDYAT İLÇESİNDEKİ TAŞÇILIK SANATI FAALİYETLERİ

4.1. Atölye Sayısı ve Üretim Miktarı

Hammaddenin bolluğu, kolay elde edilebilirliği ve yöre iklimine uygunluğuna, Süryanilerin bu alandaki beceri ve hünelerinin eklenmesiyle uzun dönemler boyunca Midyat ve çevresinde yapılan konutların temel yapı malzemesi katori taşı olmuştur. Ancak Süryanilerin yöreyi terk etmeye başlamaları ile birlikte söz konusu sanat 1999 yılına kadar önemli oranda kesintiye uğramıştır. 1999 yılında ise, daha önceleri ilkel usullerle yapılan taş üretimini daha modern bir yapıya kavuşturmak için, Midyat kaymakamlığı bünyesinde ve birkaç taş ustası öncülüğünde atölye oluşturuldu. Burada üretilen ve farklı şekillerde süslenen taş yapı

*TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ*

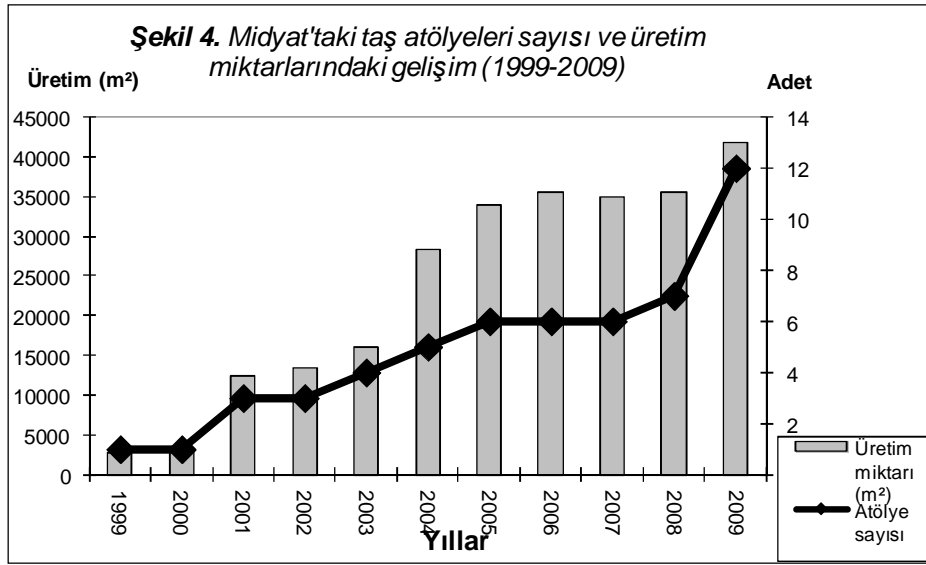
malzemesine talebin artması ile birlikte atölye sayılarında artış görülmeye başlanmıştır. Gerçekten de 1999 yılında taş kesme ve işleme atölye sayısı bir adet iken, 2009 yılında 12'ye yükselmiştir (Tablo 4). Atölyelerin kuruluşunda dikkat çeken husus, genellikle herhangi bir atölyede çalışan ustaların buradan ayrılıp kendi atölyelerini kurmasıdır. Örneğin Hendek, Cebeci, Artuklu ve Tuğra adlı taş atölyeleri, bazı ustaların Midyat taş kesme ve işleme atölyelerinden ayrılmaları ve kendi atölyelerinin kurmalarıyla oluşmuşlardır.

Söz konusu 12 atölyeden sadece Artuklu taş kesme ve işleme atölyesi, şehre 12 km. mesafedeki Şenköy'de yer almaktadır. Diğer atölyelerin yer seçiminde ise çoğunlukla Midyat şehrinin kenar kesimlerin tercih edildiği görülmektedir. Hatta önceleri şehir merkezinde bulunan Kaymakamlık taş kesme ve süsleme atölyesi de sonraları Mardin yolu üzerine taşınmıştır. Bunun dışında Öz Katori, Çetintaş, Sanat, Çetaş ve Hendek atölyeleri de Mardin yolu üzerinde kurulmuşlardır. Cizre yolu üzerinde Midyat ve Cebeci, Nusaybin yolu üzerinde Duru ve Serhat, Batman yolu üzerinde ise Tuğra adlı atölyeler bulunmaktadır. Bu tarzda bir dağılım şeklinin belirmesi, kurulu alanlarda arazi fiyatlarının daha düşük olması, atölyelerin geniş araziye ihtiyaç duyması ve taş ocaklarına yakın olma isteğinin bulunması gibi faktörler etkili olmuştur.

Yukarıda sözü geçen bazı atölyelerin sahipleri gerek kendi atölyelerinin, gerekse diğerlerinin taş ihtiyacını karşılamak için dört adet taş ocağı açmışlardır. Mardin ve Batman yolları üzerinde olan bu ocaklar Kaymakamlık taş atölyesi, Öz Midyat katori taş atölyesi, Çetin taş kesme atölyesi ve Midyat taş kesme atölyesine aittir. Son üç atölye ihtiyaçlarını kendi açmış olduğu ocaktan karşılarken, Kaymakamlık taş atölyesi ise aynı zamanda, taş ocağına sahip olmayan diğer atölyelere de taş temin etmektedir.

Midyat ve çevresinde bol miktarda bulunan taşın kullanım alanları oldukça geniştir. Çeşitli konut ve dini/kültürel yapıların inşasında temel yapı malzemesi olarak kullanılabilirdiği gibi, betonarme yapıların dış kaplamasında da uygulanabilmektedir. Bunun dışında bu taş, çeşitli süs eşyaları, mezarlık, çeşme, şadırvan, korkuluk, kapı ve pencerelerin süslenmesi ve şehir mobilyaların (otobüs durakları, heykeller, anıtlar, saat kuleleri) yapımı işlemlerinde de kullanılmaktadır. Bu şekilde geniş kullanım alanlarının olması Midyat'ta taşın üretimini arttıran önemli bir

etmelidir. Nitekim atölye sayısı ile birlikte üretimde de son dönemlerde önemli gelişmeleri görmek mümkündür. Gerçekten de 1999 yılında 2.730 m² olan toplam taş üretim miktarı 2009 yılında 41.720 m² ye ulaşmıştır (Şekil 4).

Söz konusu üretimde dikkat çeken iki özellik bulunmaktadır. Birincisi atölyelerin üretim miktarları arasında önemli farklılıkların bulunmasıdır. Bu bağlamda 2009 yılı verilerine göre Midyat, Öz Midyat katori, Kaymakamlık ve Sanat taş kesme ve işleme atölyelerinin üretim miktarları diğerlerine göre daha fazladır. Bunda atölyelerin kuruluş yıllarının eski olması nedeniyle deneyim sahibi olmaları ve üretim kalitesiyle piyasaya kendilerini kabul ettirmeleriyle birlikte, çevre edinmeleri, tanınmış olmaları ve kullanılan aletler yönünden gelişmiş olmaları etkili olmuştur. Aynı zamanda atölye sahiplerinin il içi ve il dışındaki resmi kurumlar, yerel idareler ve gerçek kişiler ile olan iş bağlantıları da bu üretim farklılığına neden olmuştur. Öte yandan Süryanilerin kendi evlerini restore etme ve yeni konut inşa etme süreçlerinde belli bazı atölyeler üzerinde yoğunlaşmaları da bunda etkili olmuştur. Ayrıca bazı atölyelerin (Serhat taş işleme atölyesi), taş üretme faaliyetinde sürekli bulunmaması, sadece sipariş olması durumunda atölyenin aktif olarak çalışması ile bazı atölyelerin özellikle sadece

**TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ**

restorasyon faaliyetleri üzerinde yoğunlaşması da etki etmektedir. Ayrıca Kaymakamlığa ait atölyenin Midyat'ta bulunan resmi kurumların bu anlamdaki işlerini üstlenmesi ve bazı yapıların inşasında (okul, cami vs.) ücretsiz taş vermesi bu atölyenin üretimini arttıran en önemli etkenlerden biri olmuştur.

Üretim ile ilgili diğer bir özellik ise, yöresel katori taşını imar faaliyetlerinde kullanma bağlamında, yerel halkın, resmi kurumlara göre daha fazla ilgi duymasıdır. Gerçekten de 2009 yılında üretilen toplam 41.720 m² lik taşın yarısından fazlası (24.255 m² - %58) konutların dış kaplamasında kullanılmak üzere üretilmiştir (Tablo 4). Bu da Midyat'ta taşçılık sanatının gelişiminde, geleneksel evlerin restorasyonu ile birlikte, yapı ve kaplama malzemesi olarak taşın yeni konut yapımında kullanılmasının önemli rol oynadığını göstermektedir.

Tablo 4. Midyat'taki taş atölyelerinin kuruluş dönemleri, üretim ve istihdam durumları (2009)

Atölyenin adı	Kuruluş yılı	Çalışan personel (usta+işçi) (2009)	Üretim kapasitesi (m ² -günlük)	Taş üretimi (2009)					
				Yapı				Mezar (tane)	Korkuluk (tane)
				Konut (m ²)	İbadet yeri (m ²)	Resmi kurum (m ²)	TOPLAM (m ²)		
Kaymakamlık	1999	18	80	2.900	1.370	415	4.685	27	140
Midyat	2001	17	100	6.500	2.000	1.270	9.770	55	175
Çetintaş	2001	6	40	1.950	1.270	-	3.220	19	167
Öz Midyat Katori	2003	12	75	3.710	1.230	4.400	9.340	30	330
Sanat	2004	23	85	2.150	1.260	1.480	4.890	132	278
Çetaş	2005	8	60	1.875	720	630	3.225	25	120
Serhat	2008	4	30	620	160	-	780	27	50
Artuklu	2009	8	30	1.140	-	-	1.140	12	-
Cebeci	2009	7	40	740	150	-	890	34	-
Duru	2009	10	30	620	290	170	1.080	23	65
Tuğra	2009	7	45	970	320	-	1.290	15	88
Hendek	2009	10	40	1.080	330	-	1.410	24	145
TOPLAM		130	655	24.255	9.100	8.365	41.720	423	1.558

4.2. İstihdam Durumu

Taş atölyelerinin varlığı ve yıllar itibariyle hızlı gelişimi, şehirdeki istihdamı da arttırdığı görülmektedir. Atölyeciliğin ilk başladığı yıl olan 1999'da Kaymakamlık taş atölyesinde 25-30 arası işçi çalışırken, atölye sayısının artması ile birlikte, bu oran günümüzde 130 kişiye yükselmiştir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, bu sayı okulların tatile girmesi ile birlikte daha da yükselmektedir. Söz konusu atölyeler

arasında Sanat taş kesme ve işleme atölyesi 23 çalışanı ile ön plana çıkmaktadır (Tablo 4). Üretim miktarının az olmasına rağmen, bu atölyede çalışan sayısının fazla olması, burada çalışanların önemli bir kısmının usta olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim bu atölyedeki 23 çalışanın 15'i ustadır. Atölyelerin istihdam durumları ile ilgili dikkat çeken özellik, yıllar itibariyle üretim miktarları ve iş yoğunluğu artmasına rağmen, yeni atölyelerin kurulması ile birlikte eski atölyelerin istihdam oranında düşüş görülmesidir. Nitekim bunun en iyi örneğini Midyat Kaymakamlığına ait atölyede görmek mümkündür. 25-30 işçi ile faaliyete geçen ve birkaç yıl bu özelliğini sürdüren atölye, sonraki dönemlerde kurulan atölyelere işçilerini kaptırmasıyla, günümüzde çalışan sayısı 18'e gerilemiştir. Aynı durum diğer atölyelerde de görülmektedir. Örneğin Midyat taş kesme atölyesi üretime başladığı ilk yıl olan 2001'de 20-25 arası istihdam sağlarken, günümüzde 17'ye gerilemiştir.

İstihdam ilgili en ilginç özellik de çalışanların ikamet ettikleri yer, başka bir ifade ile, doğdukları yer ile ilgilidir. Bu bağlamda toplam 130 çalışanın 115'i Midyat'ın Yolbaşı köyündendir. Bunun en önemli nedeni, atölyelerin sahipleri (10 atölye) ve taş ustalarının daha çok bu köyden olmasıdır. Dolayısıyla işçi alımında atölye sahipleri ve taş ustaları kendi köylerinden olan kişi ve akrabalarını tercih etmektedirler.

4.3. Pazarlama

Midyat'taki taş atölyelerinde üretilen katori taşının pazarlandığı yerleşmeler ve miktarları incelendiğinde taşta talep konusunda özellikle bazı yerleşmelerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda, 1999-2009 yılları arasında üretilen toplam 254.635 m² taşın büyük bir kısmı Mardin ilinin ilçelerinde, çeşitli alanlarda kullanıldığı görülmektedir. Bu tablonun oluşmasında özellikle resmi kurumlar ve yerel idarelerin bazı imar faaliyetlerinde taş kaplamasını tercih etmelerinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Diğer alanlarda (restorasyon faaliyetleri, okul, cami ve konutlarda taş kaplama vs.) kullanım olduğu gibi, özellikle büyük oranda taş gereksinim duyulan çeşitli yapılarda taşın tercih edilmesi yerleşmeler arasındaki farka neden olmaktadır. Örneğin Mardin şehrinde Artuklu Üniversitesinin iki binası, Nusaybin'de belediyenin yaptırdığı kültür merkezi, Kızıltepe'de devlet hastanesi, Yeşilli'de

*TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ*

belediye binası büyük yapıların taş ile kaplanması sonucunda bu şehirlerde katori taşı kullanımını fazla olmuştur.

İlçe merkezlerinde bu tablo ortaya çıkarken, Midyat ve köylerindeki taşın kullanım alanlarının farklı olduğu görülmektedir. Gerçekten de, diğer ilçelerde taş talebini arttıran husus resmi kurumlarda kullanım yoğunluğu olurken, Midyat ve köylerinde ise yerel halkın kendine ait yapmış olduğu konutlar, ilçe genelinde taş tüketiminin 87.975 m² olmasında büyük etkisi olmuştur. Nitekim Midyat şehrinde 68 adet özel bina ve 25 adet işyerinde taşın kullanılması buna bir delildir. Bu oranların yüksek olması sadece Midyat şehrinde 62.500 m² lik taşın kullanılmasını sağlamıştır. Öte yandan ilçenin köyleri arasında da farklılık bulunmaktadır. Bu anlamda özellikle nüfusun fazla, sosyo-kültürel ve ekonomik yapının gelişmiş olduğu köyler ile Süryani köyleri, özellikle de, yurt dışından geri dönüşlerin olduğu köylerde yoğun bir taş tüketiminin olduğu görülmektedir (Tablo 5). Çavuşlu, Acırlı, Şenköy, Söğütlü ve Gelinkaya köyleri Midyat'ın ekonomik yönden gelişmiş köyleridir. Öte yandan atölye sahiplerinin büyük bir kısmının (10 adet) Yolbaşı köyünden olması da, bu köyde katori taşı kullanımını arttırmıştır. Yemişli ve Elbeğendi köylerinde yüksek oranların belirmesi ise, Avrupa'nın çeşitli ülkelerine göç etmiş Süryanilerden bu köylerde ikamet edenlerin bir kısmının yakın zamanlarda geri dönüş yapmaları ve bu amaçla yaptıkları villalarda katori taşını tercih etmeleridir.

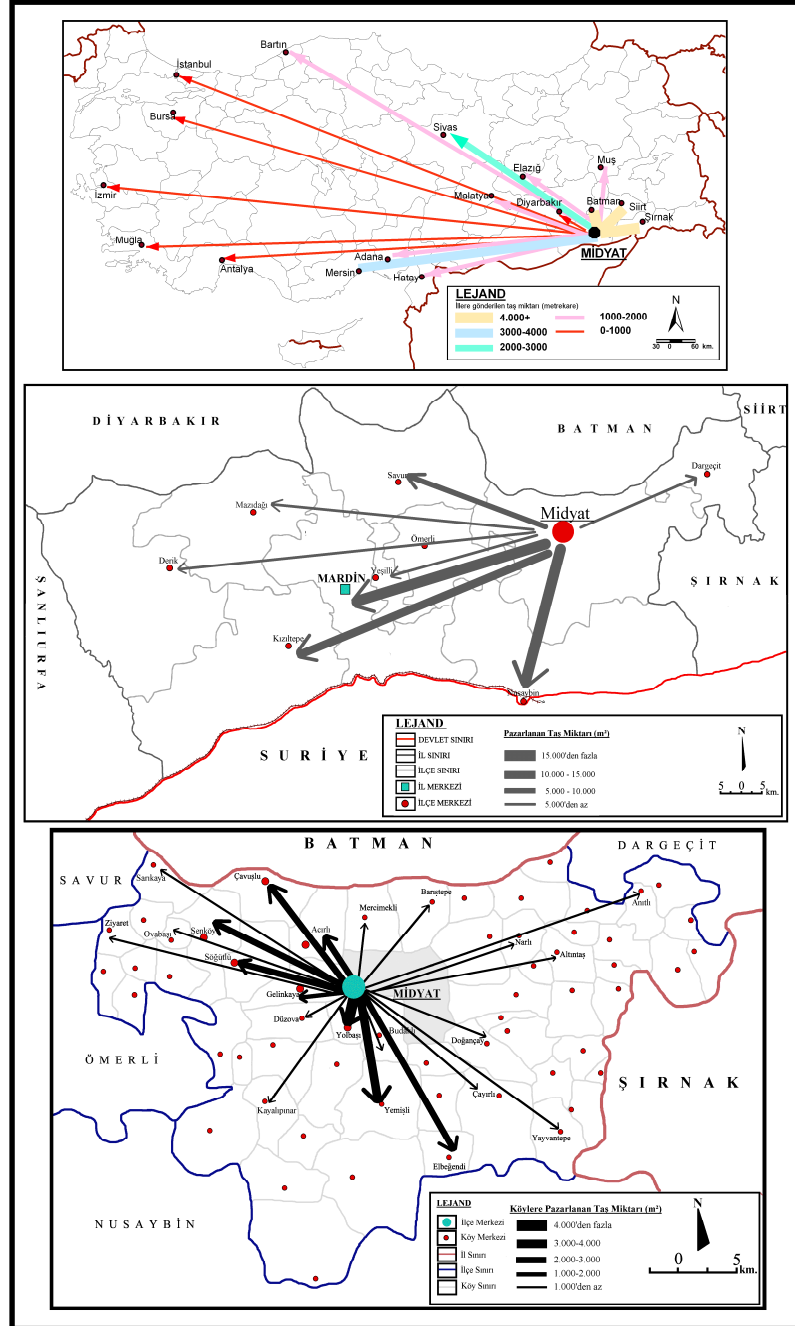
Midyat'taki taş atölyelerinde üretilen katori taşının sadece il içinde kullanılmadığı görülmektedir (Tablo 5). Özellikle komşu illerden (Batman, Şırnak, Siirt) bu taşta duyulan talep fazla olmaktadır. Bu illerde özellikle otel, okul ve camilerin dış cephe kaplaması, anıt ile konut yapımı amacıyla taş gönderilmiştir. Bununla birlikte Batman'a 110, Şırnak'a 180, Siirt'e 18 adet mezarlık taşı da satılmıştır. Midyat ile komşuluğu dışında, söz konusu illerde yapı malzemesinin çoğunlukla taş olması da bu illere gönderilen taşın fazla miktarda olmasını sağlamıştır.

Öte yandan Mersin, Antalya, Hatay, Bartın, Adana ve Muğla gibi iller ise çoğunlukla villa yapımı için taş isteğinde bulunmuştur. Çeşitli amaçlarla yöreye gelen veya ilde kamu hizmetinde bulunan kişilerin, buradaki geleneksel evleri görüp beğenmeleri sonucunda, ikamet ettikleri yerde villa yaptırmak istemeleri, söz konusu alanlara villa yapımı amaçlı taş sevkiyatını doğurmuştur. Diğer kullanım alanları ile birlikte,

Midyat'ta üretilen mezarlık taşına da illerden büyük talep gelmektedir. Nitekim bu dönem içinde Mersin'e 130, Muş'a 230, İstanbul'a 25, İzmir'e 48 mezar gönderilmiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki, kıyı kesiminde bulunan illerde daha çok villa yapımı için taş istenmekte iken, Bursa, İzmir ve İstanbul gibi uzak illerde, villa ile birlikte, özellikle küçük hediyelik ve süs eşyaları ön plana çıkmaktadır (Tablo 5, Şekil 5).

Tablo 5. Taşın pazarlandığı yerleşmeler ve miktarı (1999-2009)			
<i>Yerleşmeler</i>	<i>Miktar (m²)</i>	<i>Yerleşmeler</i>	<i>Miktar (m²)</i>
İLLERE PAZARLANAN KATORİ TAŞI			
Batman	8.580	Bartın	1.100
Şırnak	7.360	Elazığ	1.000
Siirt	6.420	Antalya	930
Mersin	3.020	Muğla	870
Sivas	2.000	Diyarbakır	850
Hatay	1.800	İzmir	490
Malatya	1.650	Bursa	410
Muş	1.410	İstanbul	220
Adana	1.200		
İLLER TOPLAMI			39.310
MARDİN İLÇELERİNDE KULLANILAN KATORİ TAŞI			
Midyat	87.975	Yeşilli	4.590
Mardin Merkez	65.350	Derik	3.710
Nusaybin	30.000	Dargeçit	1.820
Kızıltepe	14.400	Mazıdağı	1.150
Savur	6.330		
İLÇELER TOPLAMI			127.350
MİDYAT İLÇESİNDE KULLANILAN KATORİ TAŞI			
Midyat şehri	62.500	Mercimekli	340
Yolbaşı	5.580	Düzova	250
Yemişli	3.665	Doğançay	180
Çavuşlu	2.510	Ziyaret	180
Elbeğendi	2.370	Çayırılı	170
Acırlı	2.330	Ovabaşı	160
Şenköy	2.320	Sarıkaya	140
Söğütlü	2.130	Altıntaş	120
Gelinkaya	1.370	Barıştepe	120
Yayvantepe	530	Anıtlı	80
Budaklı	490	Narlı	70
Kayalıpınar	370		
MİDYAT İLÇE TOPLAMI			87.975

TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI ÖRNEĞİ

Şekil 5. Midyatta üretilen taşın pazarlanma durumu

5.SONUÇ

Midyat şehrinde önemli bir geleneksel el sanatı olan taşçılık faaliyetlerinde son dönemlerde büyük gelişmeler olmaktadır. Bu durumda etkin rol oynayan hususlar çoğunlukla turizm kaynaklıdır. Gerçekten de gerek yörenin iç ve dış turizmde yoğun ilgi görmesinin bir sonucu olarak tarihi ve kültürel yapıların restorasyonu ile yeni imar faaliyetlerinin inşasında taş malzemesinin kullanılmasının önem kazanması, gerekse diğer illerden sipariş alınması, Midyat'ta daha fazla atölye kurulması ve daha fazla katori taşı üretimine neden olmuştur. Nitekim yıllar itibariyle kurulan atölye sayısı ve üretim miktarları incelendiğinde gelişimin rotası açıkça belli olmaktadır. Bu bağlamda, 1999 yılında şehirde 1 adet olan atölye sayısı, şehre 12 km. mesafedeki Şenköy'de bulunan atölye de hesaba katılması suretiyle, sürekli artış göstererek, 2009 yılında 12'ye yükselmiştir. Üretim miktarlarındaki artış ise daha fazladır. 1999 yılında 2.730 m² olan toplam taş üretimi, 2009 yılında 41.720 m² ye ulaşmıştır. Gerek atölye sayısı, gerekse üretim miktarları açısından değerlendirildiğinde özellikle 2008-2009 yılları arasında önemli artışlar olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni, Mardin ve Midyat'taki restorasyon çalışmaları ile birlikte, yerel halkın da konut inşaatlarında bu taşta ilgi duymaya başlamalarıdır. Gerek atölye sayısı, gerekse üretimdeki söz konusu artışın gelecekte de olması beklenmektedir. Bunun en önemli belirtisi, günümüzde bu taşta yönelik siparişlerin hızla artması ve var olan atölyelerin bunu karşılamakta zorlanmasıdır.

Bununla birlikte şehirde gerçekleştirilen taşçılık faaliyetlerinin artış oranını, turizm gelişiminin sürdürülebilirliği yanında, var olan bazı sorunlara çözümler üretilmesinin belirleyeceği söylenebilir. Öncelikli olarak yapılması gereken atölyelerin çeşitli yollarla (destekleme kredisi, hibe, proje vs.) maddi olarak desteklenmesidir. Atölyelerin kurulması ve yüksek kapasite ile üretimde bulunması için bu durum oldukça önemlidir. Sermaye yetersizliği ve gerekli olan makine-teçhizat eksikliği bazı atölyelerin üretiminin düşük olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, ancak bu destek sayesinde geleneksel sanat ile modern teknoloji birlikteliği sağlanabilir ve böylece üretim artışı olabilir. Ayrıca bu destek sayesinde taş ocağına sahip olmayan atölyelerin taş kesme ocaklarını

**TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ**

faaliyete geçirmelerini sağlayacak ve böylece taşın temininde oluşan sıkıntılar ve rekabet önlenmiş olacaktır. Ayrıca şehirdeki taşçılık faaliyetlerinin olumlu gelişimi için mutlaka kurumsallaşma olması gerekir. Başka bir ifade ile, söz konusu atölyeler bir çatı altında birleşmeli, yani dernekleşmelidir. Bu da, rekabetin getirmiş olduğu bir durum olan pazarlamada fiyat indirimleri sorununun önüne geçilmesi açısından önemlidir. Çünkü özellikle yeni açılan atölyeler, eski atölyeler ile rekabet edebilmek için fiyat indirimlerine gitmekte ve bu da kalitesi düşük ürünlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Böyle bir durumun, yani kalitenin düşmesinin Midyat taşının olumsuz tanınması ile sonuçlanması muhtemeldir. Bütün bunlarla birlikte, bu el sanatının sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, taş ustası yetiştirmek için çeşitli kurslar ve eğitim faaliyetleri düzenlenmelidir. Ayrıca yörede üretilen taşın pazar alanı genişletilmeli, bunun için de taşın yurt içi ve yurt dışı tanıtımına önem verilmelidir.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, Midyat'taki taş sanatının geleceği, yukarıda ifade edilen sorunların çözümüne ve yerel halk ile idarecilerin çeşitli imar faaliyetlerinde taşın kullanımına verdikleri önemin derecesine bağlıdır.

KAYNAKLAR

- Adin, H., (2007), “*Mardin ve Midyat'ta Kullanılan Bina Yapı Taşlarının Bazı Fiziksel Özellikleri*” Mühendis ve Makina, Temmuz 2007, Sayı:570, s.13-17.
- Alioğlu E.F., (1993), “*Koruma Konusunda Genelleştirilmiş Yaklaşımlar ve Mardin Örneği*” Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt: 36, Sayı: 1.2, s: 263-280, Ankara.
- Ashworth, G.J., Tunbridge, J.E., (1994), *The Tourist-Historic City*, John Wiley-Sons.
- Gunn, C.A., (1988), *Tourism Planning*, Taylor-Francis.
- Günel, V., (2006), *Mardin İlinde Kültürel Çekicilikler ve Turizm Amaçlı Kullanım Olanakları*. Ankara Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.

- Kaya, A.C., (2008). Midyat Taşının Kaplama ve Yapıda Kullanılabilirliğinin Araştırılması. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Leslie, D., (2001). "Urban Regeneration and Glasgow's Galleries with Particular Reference to The Burrell Collection" Cultural Attractions and European Tourism, Edited by Greg RICHARDS, sayfa: 111-135, CABI Publishing.
- Mardin Müzesi ve Mardin Kültür ve Turizm Müdürlüğü verileri.
- Marzuki, A., (2009), "Research Notes and Reports. Impacts of Tourism Development, Anatolia" An International Journal of Tourism and Hospitality Research, Volume 20 • Number 2 • Winter 2009, s.450-455.
- Önenç, D.İ., Kıral, N., Erkanol, D., Tullukçu, E. (2006). "Medeniyetlerin Taşı Mardin Taşı ve Özellikleri" 59. TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, Türkiye Jeoloji Kurultayı (20-24 Mart 2006) Bildiri Özleri kitabı (sayfa nosuz), Ankara. (http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/dbbe6abe5f14af8_ek.pdf adresinden alınmıştır. VeriBilgi: 22 Ocak 2011)
- Öter, Z. (2010). "Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi", Millî Folklor, Yıl: 22, Sayı: 86, sayfa 174-185
- Selçuk Biricik, A. (1974). "Mardin ve Mücavir Mıntıkasının Strüktür ve Jeomorfolojisi" Türk Coğrafya Dergisi, Yıl.22, Sayı:26, s.121-134, İstanbul.
- TUİK, (2009a), Bölgesel Göstergeler (TRC2, Şanlıurfa, Diyarbakır), Ankara.
- TUİK, 2009b:Bölgesel Göstergeler (TRC3, Mardin, Batman, Şırnak, Siirt), Ankara.
- TUİK, 2009c: Bölgesel Göstergeler (TRC1, Gaziantep, Kilis), Ankara.
- Tümertekin, E., Özgüç, N. (2005), Ekonomik Coğrafya. Kalkınma ve Küreselleşme. Çantay Kitabevi, İstanbul.

*TURİZMİN OLUMLU ETKİLERİ VE MİDYAT İLÇESİNDEKİ GELENEKSEL TAŞÇILIK SANATI
ÖRNEĞİ*

- Tunçer, M., Aksulu, I., (1993), “GAP’ta Uygulama Alanlarındaki Tarihsel Kentsel Sitlerde Yapı Stoklarının Değerlendirilmesi” TMMOB GAP’ta Teknik Hizmetler, Planlama, Mühendislik- Mimarlık Sempozyumu (10-12 Kasım 1993), s. 151-166.
- Uslu, A, Kiper, T. (2006), “Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı” Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi 3 (3), sayfa 305-314.
- World Tourism Organisation. (1998). Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism, Madrid.
- <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1509.html>, 05/07/2005 tarih ve 25866 sayılı resmi gazete. VeriBilgi: 27 Şubat 2011
- <http://www.dpt.gov.tr>, VeriBilgi: 15 Ocak 2011
- <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1509.htm>, VeriBilgi: 27 Şubat 2011)
- <http://www.unwto.org/facts/menu.html>, UNWTO, 2010 Tourism Highlights, VeriBilgi: 05 Haziran 2011
- <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/belge/1-63769/tesis-istatistikleri.html>, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Konaklama ve Tesis İstatistikleri, VeriBilgi:15 Şubat 2011.